

СТАЛЕ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Газуда М. В.

На основі досліджень наукових джерел розглянуто сутність понять "стале еколого-економічне природокористування", "глобалізація", "глобалізаційні процеси". Узагальнено науково-теоретичні підходи щодо забезпечення сталого еколого-економічного природокористування в контексті глобалізаційних процесів. Обґрунтовано важливість об'єднання зусиль світового співтовариства з метою забезпечення збалансованого розвитку в усіх сферах життєдіяльності людини.

Ключові слова: сталий розвиток, еколого-економічне природокористування, глобалізаційні процеси, забезпечення збалансованого розвитку

ВСТУП

Серед сучасних глобальних світових проблем людства еколого-економічні проблеми посідають чи не найголовніше місце. Охороні навколишнього середовища і раціональному використанню природних ресурсів нині приділяється особлива увага з боку урядових структур, міжнародної громадськості. На порядок денний виносяться питання забезпечення еколого-економічної безпеки держави. При цьому науково-технічна революція надто ускладнила взаємовідносини суспільства з навколишнім середовищем. Широкомасштабний і до кінця не передбачений вплив людини на всі складові навколишнього середовища вже досягає свого апогею. Зв'язки між різними компонентами біосфери формувалися впродовж тисячоліть, а людина, застосовуючи різноманітні технічні засоби, за значно коротший проміжок часу різко порушила природну рівновагу.

Вичерпність багатьох природних ресурсів створює певні труднощі щодо подальшого забезпечення суспільства матеріальними благами. Забруднення навколишнього середовища промисловими викидами, його деградація призводять до порушення нормальних умов життя і діяльності людей, існування рослинного і тваринного світу. За останні десятиліття людство почало усвідомлювати, що у світі, де й без того багато злиденності, стан навколишнього середовища дедалі погіршується, неможливим стає і формування здорового суспільства та ефективної економіки. Тому на розв'язання практичних економічних і екологічних проблем природокористування [27, с. 49] спрямована діяльність людей та урядів більшості країн світу де, у розвинених країнах гостро стоїть питання про скорочення техногенного навантаження— на навколишнє середовище, поліпшення умов життя і діяльності людини. У країнах з низьким рівнем доходів велике значення мають проблеми виживання, боротьба з голодом, бідністю, хворобами. Проте саме тут найгостріше постають питання екологізації господарської діяльності та збереження довкілля.

Питанням сталого природокористування в умовах світової цивілізації присвячено праці вітчизняних та зарубіжних вчених Ш. Беренса, О. Білоруса, І. Ваховича, З. Герасимчук, В. Голян, Б. Данилишина, Е. Лібанової, Д. Меддоуз Л. Мельника, А. Олексик, Й. Рандерса, А. Романовича, А. Толстоухова, А. Урсул, М. Хилько, А. Шапар та інших. Але разом з тим залишаються недослідженими окремі аспекти забезпечення сталого природокористування з точки зору глобалізаційного впливу.

Метою даного дослідження є узагальнення науково-теоретичних підходів щодо забезпечення сталого еколого-економічного природокористування в контексті глобалізаційних процесів.

Методичною основою статті є загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: індукції, дедукції, наукової абстракції, узагальнення – при дослідженні наукових підходів щодо визначення сталого природокористування, понять „глобалізація”, „глобалізаційні процеси”.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Процес глобалізації в природокористуванні відбувається у двох аспектах: перший – регіональна глобалізація, згідно з якою шкідливі екологічні впливи не зупиняються на кордонах тієї чи іншої країни. Вони мають інтернаціональний характер, визначаючи доцільність міжнародних підходів до вирішення питання про їх інтернаціоналізацію. Особливо важливі в цьому міждержавні еколого-економічні погодження, включаючи надання їм економічно стимулюючих впливів. Другий – розширення перспективи, яка стосується міжчасових екстерналій. Людство переконується, що екологічні проблеми мають довгостроковий характер зачіпаючи інтереси

різних поколінь і потребують відповідних концептуальних розв'язань. Цей аспект відіграє велику роль в обговоренні нової еколого-економічної концепції, розвиток і реалізація якої на практиці законодавчими і виконавчими структурами буде сприяти „екологізації” мислення і перегляду багатьох стереотипів у процесах прийняття еколого-орієнтованих рішень.

Усвідомлюючи особливості сьогодення і тенденції глобалізації громадського життя, світове співтовариство прийшло до висновку, що потрібна ідеологія, яка б орієнтувалася на сучасні особливості переходу до ліберально-ринкової економіки і входження в міжнародні структури. Усвідомлення катастрофічності сучасного типу економічного розвитку вичерпності природних ресурсів і взаємозв'язку всіх еколого-економічних процесів на нашій планеті стало важливою причиною започаткування розроблення концепції сталого світового розвитку [22, с. 128]. Особливо активно розпочалися розробки різних концепцій сталого розвитку в цілому, та в еколого-економічній сфері, зокрема у розвинених країнах Заходу, де в 70-ті роки ХХ ст. розвиток виробництва став наштовхуватись на обмеженість природних ресурсів.

Основою формування нового типу еколого-економічного зростання повинен стати сталий розвиток (*sustainable development*). У сучасній літературі є більше 60 визначень сталого розвитку, однак, на нашу думку, найбільш вдалим і поширеним є означення, яке було сформульовано в доповіді комісії Брундтланд, в якій констатувалося, що „сталий розвиток – це такий розвиток, за якого задоволення потреб теперішніх поколінь не має ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Воно включає два основних поняття [17]:

⇒ поняття потреб, зокрема потреб необхідних для існування бідних верств населення, які повинні бути предметом першорядного пріоритету;

⇒ поняття обмежень, зумовлених станом технології і організації суспільства, що впливають на властивість навколишнього середовища задовольняти теперішні та майбутні потреби”.

Сталий розвиток – це процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умови збереження і поетапного відтворення цілісності природного середовища, забезпечення рівноваги між потенціалом природи і життєвими потребами людей усіх поколінь у поєднанні з раціональним, заощадливим природокористуванням. Сталий розвиток означає діяльність, яка не виводить природні системи (біосферу в цілому) за межі їх стійкості з одночасним розширенням виробничо-господарської діяльності. Таке розширення може відбуватися як шляхом інтенсифікації та комплексного використання уже освоєних природних ресурсів, так і шляхом залучення до використання нових ресурсів. При цьому у природних системах (ландшафтах) не повинні виникати процеси руйнування і деградації, а також несприятливі умови для проживання людей [22, с. 245].

Програма „Порядок денний на ХХІ ст.” та ряд інших документів, які є основою концепції сталого розвитку, містить принципи та конкретні рекомендації з вирішення соціально-економічних проблем в ключі завдання збереження навколишнього середовища та наявного природно-ресурсного потенціалу системи. Наступні кроки: Конференція „Ріо+5” 1997 р., та „Ріо+10” 2002 р. підтвердили серйозність намірів світової громадськості рухатись у напрямку сталого соціально-економіко-екологічного розвитку. Сталий розвиток визначається як розвиток, що дозволяє на довготерміновій основі забезпечити стабільний економічний ріст, не виключаючи деградаційних змін у природному середовищі, при цьому передбачаючи його й для майбутніх поколінь. Даний тип розвитку передбачає також підвищення рівня життя населення, особливо найбідніших країн, однак і передбачає паралельне зміцнення пріоритетів від матеріальних потреб особистості до потреб розкриття її внутрішнього світу, її реалізації. Даний тип розвитку базується на задоволенні наступних вимог [6, с. 106]:

1. Темпи і масштаби споживання відновних природних ресурсів не повинні перевищувати природних можливостей їх відновлення.

2. Обсяги відходів виробничої та іншої діяльності людини не повинні перевищувати асиміляційний потенціал біосфери.

3. Утилізація невідновних ресурсів можлива лише в тих межах, які компенсуються відповідним зростанням споживання відновного природно-ресурсного потенціалу.

4. Оптимальною стратегією діяльності, яка торкається навколишнього середовища буде та, яка задовольнятиме інтереси як сучасного, так і майбутнього поколінь.

5. При плануванні виробничо-господарської діяльності враховується не лише економічний ефект, а й соціальні та економічні наслідки його впровадження.

Сталий розвиток є такою альтернативною концепцією, яка дозволить зупинити руйнівні процеси у взаємовідносинах „людина-природа” і створити позитивний баланс на користь останньої, тоді як концепції охорони навколишнього природного середовища, які трактуються в багатьох державах світу, дозволяють в кращому випадку дещо призупинити процес руйнування довкілля. В рамках даної концепції, на думку науковців З. Герасимчук, І. Вахович, В. Голян, А. Олексик, стає можливою зміна пріоритетів суспільного розвитку в напрямку стабілізації екологічної ситуації, покращення якості життя, оскільки вона передбачає не просто охорону навколишнього середовища від руйнівного впливу економічного розвитку, що характерно для концепції охорони навколишнього природного середовища, а скоріше підпорядкування економіки вимогам екологічних обмежень [6, с. 107].

Важливим фактором формування природно-ресурсної стратегії держав світу в ХХІ ст., в контексті якої на

сучасному етапі доцільно розглядати соціально-економічний розвиток, є глобалізація. Глобалізація, як науковий феномен, як об'єкт міждисциплінарних досліджень протягом останніх 20 років привертає все більшу увагу науковців та фахівців цієї проблеми. Сьогодні глобалізацію розглядають не лише як економічний, соціальний, політичний, але й культурний (культурологічний) феномен і об'єкт досліджень. Глобалізація стала модним напрямом не тільки науки, але й публіцистики і мистецтва, універсальною першопричиною будь-яких явищ і позитивного, і негативного характеру [21, с. 5].

Базою і рушійною силою глобалізації розвитку світу є економіка. В основі економічної глобалізації лежить інтеграція світової економіки та її особливий синергійний ефект. Глобалізація високих технологій, виробництва, споживання, фінансування, кредитування веде до зростання обсягів виробництва, посилення стимулюючої конкуренції, зниження цін, підвищення продуктивності праці. О. Білорус виділяє такі нові тенденції глобалізації економіки [4, с. 38-39]:

- глобальні комунікації інтелектуалізують виробництво та споживання і відкривають нову еру глобальної економіки, яка здатна принести вибухове прискорення розвитку;
- період після Другої світової війни, коли завдяки інтересам великих західних країн, які співпали, торгові бар'єри поступово і рішуче ліквідовувались. В 1947 р. середня торгова тарифна ставка була 47%, у 1980 р. – 6%, а в 90-х роках після глобальних багатосторонніх торгових угод Уругвайського раунду скоротилась до 4%;
- за останні 50 років світова торгівля зросла більше як в 10 разів, перевершивши сьогодні 5 трлн. рубіж в доларовому варіанті в розрахунку на 1 рік;
- індустриальні країни Півночі з часткою населення в 20% володіють 75% світової торгівлі;
- небаченого розмаху набули глобальні валютні спекуляції, які наносять величезної шкоди валюті бідних і малих країн;
- прями інвестиції відносяться до корпоративних, вони створюють міцну глобальну мережу і ведуть до участі інвестора в управлінні корпорацією, сприяючи формуванню системи глобального корпоративного менеджменту. Портфельні інвестиції сфокусовані на придбанні облігацій і акцій на фондовій біржі, в зв'язку з чим вони посилюють глобальну спекуляцію інвестиціями.

Глобальні проблеми існували на всіх етапах розвитку суспільства; вони об'єктивні й не залежать від усвідомлення чи не усвідомлення їх індивідом, класом чи людством в цілому. Тому, як відмічають окремі науковці з даної проблеми, сьогодні має йтися не стільки про наявність глобальних проблем, скільки про їхнє загострення. Глобальні проблеми будучи планетарними і системними, діалектично взаємопов'язаними мають соціоприродний характер, а їхніми відмітними рисами є [15, с. 187]: 1) значні масштаби прояву, що виходять за межі окремих держав чи регіонів; 2) об'єктивна гострота, зменшення або ліквідація якої вимагає спільних дій усього світового співтовариства; 3) комплексний характер, що потребує участі представників багатьох наук у їхньому вивченні і пошуку ефективних засобів розв'язання; 4) динамізм, який полягає в тому, що в міру послаблення гостроти тієї чи іншої проблеми завдяки спільним зусиллям держав вона поступово може навіть втратити статус глобальної; 5) загальнолюдський зміст.

Від вирішення глобальних проблем залежить існування і прогрес людської цивілізації, а саме їх вирішення можливе лише при раціональному поєднанні національних зусиль з діяльністю ефективної системи міжнародного співробітництва. Це – проблеми які виникають із суперечностей соціальної форми руху матерії та умов її цілісного існування. Загострення цих суперечностей, розростання їх до рівня антагонізму може призвести до знищення самої соціальної форми руху. З цього приводу російський вчений В. Загладін характеризує глобальні проблеми, як „узагальнений вираз суперечностей у відносинах між суспільством і природою й одночасно в розвитку самого суспільства, суперечностей, які виникають і розвиваються на базі науково-технічного та соціального прогнозу” [11].

Визначити глобалізацію непросто, а тому і по сьогоднішній день стосовно цієї категорії є багато дискусійних положень. Зокрема російський дослідник міжнародних відносин М.Чешков визначає [28], що глобалістика (наука про глобалізацію) тяжіє і до фрагментації знання (розробка певних образів глобалізації), і до безмежного розширення (ототожнення із історією людства).

Певне спрощення трактування глобалізації притаманно дослідникам загальних, гуманітарних проблем глобалізації. Так, глобалізація на думку Ю. Крайнова та Ф. Юрлова – це швидкість операцій з торгівлі, нерухомості, пересування, впровадження інновацій та розвитку ринків [13]. Існують також більш традиційні визначення цієї категорії, а саме [8]: глобалізація – процес прискореного формування єдиного фінансово-інформаційного простору на основі новітніх, переважно комп'ютерних технологій. Саме в цих технологіях полягає відмінність глобалізації від інтеграції, яка спостерігалась і в доісторичну добу, а глобалізація розпочалась тільки в 90-х рр. минулого століття.

Дж. Розенау визначає глобалізацію через синхронну взаємодію глобальних і локальних сил. Глобальні й локальні сили, за твердженням цитованого науковця, не тільки виникають з синхронністю, яка все більшою мірою підсилюється (а це, в свою чергу створює напруження, яке стає все більш відчутним, визначеним суспільством), але і також, що значно важливіше, вони створюють таку взаємодію, результатом якої є взаємне посилення глобалізації й локалізації. Тобто кожне посилення глобалізації генерує відповідне посилення локалізації, й навпаки [23, с. 265-284].

Глобалізацію розглядають і з позицій перетворення національних економік у єдину економічну світову систему, що має певні емерджентні властивості. Так, російський дослідник О. Неклеса зазначає [16], що глобалізація – це перетворення національних економік в автономні, але не самодостатні суб'єкти світового господарства, з виокремленням світової економіки у самостійний економічний суб'єкт, що функціонує на теренах національних економік. Глобальна економіка виявляє себе не тільки способом господарювання, але й політикою, ідеологією нової епохи. За твердженням З. Бжезінського [3, с. 14], глобальна економіка повинна бути покладена в основу американської зовнішньої політики з метою збереження геополітичної зацікавленості та використання свого впливу в Європі таким чином, щоб створювалася стала континентальна рівновага зі Сполученими Штатами, як арбітром.

Науковий інтерес представляють наступні підходи до розкриття сенсу глобалізації П. Герста і Г. Томсона, які зводяться до таких постулатів [7, с. 2]:

- *по-перше*, теперішня інтернаціоналізована економіка немає безпрецедентного характеру, оскільки вона є однією з низки визначених кон'юктур чи станів розвитку міжнародної економіки, існування якої починається з 1860 рр. часів поширення економіки, що ґрунтується на сучасних промислових технологіях. Певною мірою нинішня міжнародна економіка є менш відкритою й інтегрованою, ніж устрій, що існував з 1870 по 1914 рр. Відмітимо, що на цей фактор звертає увагу і відомий російський вчений В. Іноземцев [12], який погоджується із західними дослідниками глобалізації;

- *по-друге*, дійсно транснаціональні компанії є відносно рідкісними. Більшість компаній мають національне розташування та здійснюють міжнародну діяльність, спираючись на національні активи, виробництво та збут, і немає жодних ознак загальної тенденції поширення справжніх міжнародних компаній;

- *по-третьє*, мобільність капіталу не спричиняє значного руху інвестицій та зайнятості з розвинених країн до слабозрозвинених. Прямі іноземні інвестиції скоріше зосереджуються у країнах з розвинутою індустріальною економікою, а країни „третього світу”, за винятком невеликої кількості нових держав, що розвиваються залишаються обділеними інвестиціями і торгівлею;

- *по-четверте*, світова економіка є далекою від справжньої „глобальності”. Торгівля, інвестиції, фінансові потоки зосереджуються в тріаді, що складається з Європи, Японії та Північної Америки, але, як здається їхнє домінування зберігатиметься й надалі;

- *по-п'яте*, розвинена економіка держав „великої трійки” має можливості (особливо, якщо держави координуватимуть свою політику) завдавати могутнього тиску на фінансові ринки та економічні тенденції. Глобальні ринки жодним чином не залишаться без регулювання та контролю, навіть незважаючи на обмежений характер теперішнього господарчого керування, зумовленого розбіжностями інтересів великих держав та економічних доктрин їхніх можновладців.

На нашу думку, відмічені постулати глобалізації П. Герста і Г. Томсона можна заперечити такими аксіомами, тобто вихідними положеннями в науці, які приймаються без доказів і лежать в основі доказу справедливості інших положень відмічених окремими науковцями [13, с. 18], а саме: у світі не існує жодної самодостатньої країни, навіть найрозвиненіші країни не в змозі абсолютно самостійно забезпечити умови для ефективного виробництва всіх видів товарів та послуг. Такі глобальні завдання вирішуються за допомогою міжнародного співробітництва, яке базується на міжнародному поділі праці (МПП) та інших факторів виробництва. Невипадково, що країни, які широко використовують можливість брати участь у міжнародному поділі праці, як правило, мають вищі темпи економічного розвитку, яскравим прикладом яких є розвиток Японії, Німеччини, „нових індустріальних країн” Гонконгу, Тайваню, Сінгапуру та Південної Кореї, так званих „азіатських тигрів”. Це ж стосується і тверджень цитованих науковців, що міжнародна економіка є менш відкритою й інтегрованою, ніж устрій, як уже відмічалось, що існував з 1870 по 1914 рр.

Відмітимо, що для сучасного періоду міжнародного економічного розвитку характерне широке залучення країн у глобальні міжнародні взаємозв'язки. Це пов'язано з тим, що масштаби сучасного виробництва переросли в національні рамки. Крім того, у глобальних масштабах переміщуються не лише товари, а й фактори виробництва, насамперед, капітал та робоча сила.

Академічно трактується глобалізація у працях українських вчених:

- ✓ зокрема, в дослідженні фахівців Інституту світової економіки й міжнародних відносин НАН України, що проведене під керівництвом О. Білоруса, глобалізація визначається як підсилення дії факторів глобальної інтеграції, що стає головною закономірністю світового розвитку. Цитований науковець відмічає, що країни, які виявилися неспроможними зайняти місце в експресі світової глобалізації, неминуче опиняться під його колесами. Таким є закон сучасного розвитку – закон глобалізації. О. Білорус також відмічає, що великі „глобальні” країни такі як США, Японія, Китай, Індія, Росія, Європейський Союз несуть особливо відповідальність за розробку правил „глобальної гри”. Вони повинні відмовитись від політики глобального тиску сильних країн на менш розвинені країни і країни перехідного періоду, оскільки цього об'єктивно вимагають як їх власні інтереси, так і весь хід світового розвитку [4, с. 30-31];

- ✓ просторовий вимір глобалізації та її ареальний характер доводиться у роботі вітчизняних фахівців Е. Афоніна, О. Бандруки та А. Мартинова. Вони визначають глобалізацію, як характеристику радикального прискорення змін планетарного масштабу, що відбувається у всіх сферах буття людини [2]. Цитовані автори

сформулювали наступну характеристику глобалізації: це процес формування нової глобальної спільноти, що характеризує перехід від індустріального суспільства до постіндустріального, і яка матиме форму новітніх полісів, пов'язаних між собою мережею комунікацій, що змінить національну державу на історичній арені [1].

На думку окремих науковців [20, с. 429], відчутне прискорення розвитку процесів глобалізації господарського життя планети за два останніх десятиріччя ХХ ст. було зумовлене розпадом командно-адміністративної економічної системи, яка охоплювала значні території та ресурси в країнах Європи, Азії та інших регіонах світу. В цитованому науковому виданні, також стверджується, що початок ХХІ ст. – це початок процесу завершення поступового перетворення світу на єдину економічну систему, хоча процес цей складний, про що свідчить значна асиметричність у розвитку системи.

Особливо важливо розглядати глобалізацію з двох точок зору: 1) глобалізація, як природний об'єктивний процес; 2) глобалізація, як силовий, насильницький процес в інтересах глобалізаторів. Найновіші дослідження з цієї проблеми схилиються до збалансованого трактування суті глобалізації, показуючи, з одного боку, її нові можливості й переваги, з іншого – виклики і загрози. Є науковці, схильні до крайнього позитивістського визначення сутності глобалізації. Вони вважають, що „глобалізація – це найбільш яскравий прояв прогресу, що несе невичерпні економічні й соціальні новації. Новації ці багато в чому є підбадьорюючими, причому не тільки за критерієм достатку невідомих раніше благ і послуг, але й з огляду на все більш видимі риси нової подоби людства [19]. Інші ж стверджують, що незважаючи на масштаби і силу глобалізації цей процес, продовжуючи свій тотальний ріст, уже ввійшов у фазу глибокої кризи – кризи „глобального капіталізму” [25].

Нинішній тотальний ріст глобалізації закладає і певну перспективу, яка на думку відмічених науковців буде непростою. Глобалізаційні й антиглобалізаційні тенденції і конфлікти посилюються, в зв'язку з чим будуть зростати нові можливості, виклики і загрози глобалізації, збільшуватимуться ризики неупорядкованої, неконтрольованої глобалізації. Тому на цьому переломному етапі особливо визначити суть, місце, роль і вплив глобалізації на процеси світового і національного розвитку. Важливим є розкриття механізму дій глобалізації, шляхи вирішення проблем безпечного розвитку в умовах глобалізації.

З вищенаведених узагальнень щодо понять „глобалізація”, „глобалізаційні проблеми”, „глобалізаційні процеси” видно, що в них недостатньо розроблена проблема сталого розвитку, передусім у сфері природокористування. Між тим вирішення глобальних проблем повинно базуватися на засадах концепції сталого розвитку. В теоретико-економічному трактуванні „сталий розвиток – це запропонована світовим співтовариством, уточнювана та поглиблювана сучасна концепція бажаного суспільного розвитку, що ґрунтується на стратегії оптимізації всієї діяльності людства, (передусім економічної) в його взаємодії з довкіллям. Як мета, до якої має прагнути людство, поняття „сталий розвиток” у громадсько-політичній практиці вживається з 80-років ХХ ст., від часу усвідомлення безперспективності існуючих тенденцій соціально-економічного розвитку.

Світове співтовариство визнало, що збалансований розвиток „повинен стати пріоритетним питанням порядку денного міжнародного співробітництва. Загально визнаним є розуміння збалансованого розвитку, як гармонійного поєднання економічного, соціального та екологічного складових розвитку. Лише досягнення збалансованості між ними забезпечить можливість перейти до такого суспільного розвитку, який не виснажуватиме природні та людські ресурси, а тому матиме можливість тривати досить довго.

Головними принципами збалансованого розвитку є [10, с. 269]: поєднання збереження природи і розвитку суспільства; задоволення основних потреб людини; досягнення рівності та соціальної справедливості; забезпечення соціального самовизначення та культурного різноманіття; підтримання цілісності екосистем.

Аналіз та узагальнення наукових праць [14], [9], [29], [18], [24], [26], [4] засвідчує, що концепція збалансованого розвитку передбачає реалізацію цілісної системи принципів діяльності серед яких системоутворюючим є принцип цілісності. Для досягнення збалансованості слід гармонійно поєднувати принцип збереження культурної природної спадщини з принципом інноваційності, творчості. Творчий підхід до природоперетворювальної діяльності передбачає врахування складності природних екосистем і творчу адаптацію суспільної діяльності до можливості екосистем підтримувати життя на Землі. Важливим є принцип ефективності, який полягає в тому, щоб створювати більше товарів і надавати більше послуг, використовуючи менше ресурсів і менше забруднюючи довкілля. Не менш важливим є принцип достатності, який визначає межі споживання. Принципи збалансованого розвитку обов'язково мають бути поєднанні з такими загальнолюдськими моральними принципами, як справедливість, відповідальність перед теперішніми і майбутніми поколіннями, солідарність, ліквідація бідності, тендерна рівність, визнання традиційних прав корінних народів тощо.

На нашу думку, в контексті глобалізаційних процесів, доцільно доповнити поняття „сталий еколого-економічний розвиток”, який передбачає розширене відтворення та поступову якісну зміну продуктивних сил, науки, культури й добробуту, які формують відповідні умови для раціонального використання та відтворення природних багатств, їх відносно стабільного стану в глобальному масштабі нинішнього і майбутнього поколінь народонаселення нашої планети.

ВИСНОВКИ

Реалізація сталого еколого-економічного розвитку в умовах активізації глобалізаційних процесів світової економічної системи можлива лише за умови об'єднання зусиль світового співтовариства, спрямувавши їх на

поступове і систематичне вирішення комплексу спільних проблем з метою забезпечення збалансованого розвитку.

Вважаємо, що реалізація концепції в окремо взятій країні в умовах глобалізації буде малоефективною або навіть неможливою, оскільки постає необхідність у врахуванні еколого-економічних принципів з застосуванням нових ефективних механізмів, відмінних від нині діючих, які базуватимуться на узагальнених інтересах різних країн, що прагнуть досягти сталого розвитку у всіх сферах забезпечення життєдіяльності людини.

ПЕРЕЛІК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афонин Э. А. Великая коэволюция. Глобальные проблемы современности : историко-социологический анализ : Пер. с укр. / Е. А. Афонин, А. М. Бандурка, А. Ю. Мартынов. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Парламентское изд., 2003. – 384 с.
2. Афонін Е.А. Велика розтока. Глобальні проблеми сучасності: історико-соціологічний аналіз / Е.А.Афонін, А.М.Бандурка, А.Ю.Мартинов. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2002. – 352 с.
3. Бжезінський З. Велика шахівниця / З. Бжезінський. – Львів-Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. – 236 с.
4. Білорус О. Г. Глобалізація і національна стратегія / О. Г. Білорус. – К. : ВО „Батьківщина”, 2001. – 300 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2005. – 1728 с.
6. Герасимчук З. В. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації : екологічні імперативи та системні суперечності : [монографія] / З. В. Герасимчук, І. М. Вахович, В. А. Голян, А. О. Олексик. – Луцьк : Надтир’я, 2006. – 228 с.
7. Герст Т. Сумніви в глобалізації : Пер. з англ. / П. Герст, Г. Томсон. К.: К.І.С., 2002. – 306 с.
8. Делягин М. Г. Мировой кризис: общая теория глобализации / М. Г. Делягин, ИНФРА-М, 2003. – 768 с.
9. Дорогунцов С.І. Україна: проблеми сталого розвитку: Наукова доповідь / С.І.Дорогунцов, Б.М.Данилишин, Е.М.Лібанова. – К.: РВПС України НАН України, 1997. – 96 с.
10. Екологічна енциклопедія : У 3 т. / Головн. ред. А. В. Толстоухов та ін. – К. : ТОВ „Центр екологічної освіти та інформації”, 2008. – Т. 3: О-Я. – 472 с.
11. Загладин В. Глобальные проблемы современности: научный и социальный аспекты / И.Загладин, И. Фролов. -Москва, 1981. – 240 с.
12. Иноземцев В. Л. Расколота я цивилизация. Наличествующие предпосылки и возможные последствия постэкономической революции / В. Л. Иноземцев. – М. : Academia – Наука, 1999. – 724 с.
13. Крайнов Ю.А. Существующие подходы к оценке эффективности инвестиционных проектов с разными сроками действия / Ю.А.Крайнов, Ф.Ф.Юрлов // Будущее технической науки : тез. докл. 3 Всесоюз. молодежной науч.-техн. конф., Н.Новгород, 26-27 мая 2004 г. / Нижегород. гос. техн. ун-т. - Н.Новгород, 2004. - С. 421-422.
14. Медоуз Донелла Х. Пределы роста/ Медоуз Донелла Х., Медоуз Денис Л., Рэндерс Йорген, Беренс III Вильям// Пер. с англ.; Предисл. Ягодина Г. А. М.: Изд-во МГУ, 1991. – 208 с.
15. Міжнародні економічні відносини : Сучас. міжнар. екон. відносини : [підручник для студентів екон. вузів і фак.] / А. С. Філіпенко, С. Я. Боринець, В. А. Вергун та ін. – К. : Либідь, 1992. – 255 с.
16. Неклесса О. Глобализация и новое геоэкономическое мироустройство [Электронный ресурс] / О. Неклесса. – Режим доступа : <http://www.perspektivy.info/oykumena>
17. Основи сталого розвитку суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kxtp.kpi.ua/staff/dzhygyrey/osrs/03.pdf>
18. Основи стійкого розвитку: [навч. посіб.] / За заг. ред. проф. Л.Г. Мельника. – Суми: “Університетська книга”, 2005. – 654 с.
19. Пахомов Ю. Украина и вызовы глобализации / Ю. Пахомов // День. – 2001. – 7 серпня.
20. Перехідна економіка: [підручник] / В.М.Гець, Є.Г.Панченко, Е.М.Лібанова та ін. – К.: Вища шк., 2003. – 591 с.
21. Природно-ресурсна сфера України: проблеми сталого розвитку та трансформацій / під заг. ред. чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. – К. : ЗАТ „Нічлава”, 2006. – 704 с.
22. Приходько М. М. Управління природними ресурсами і природоохоронною діяльністю / М. М. Приходько, М. М. Приходько (молодший). – Івано-Франківськ : „Фоліант”, 2004. – 847 с.
23. Розенау Джеймс Н. Новые изменения безопасности : взаимодействие глобальных и локальных динамик / Джеймс Н. Розенау // Социально-гуманитарные знания. – 2001. - № 2. – С. 265-284.
24. Романович А. Л. Устойчивое будущее (глобализация, безопасность, ноосферогенез) / А. Л. Романович, А. Д. Урсул. – М: Изд. группа «Жизнь», 2006. - 512 с.
25. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности / Дж. Сорос; Пер. с английского. - М.: ИНФРА-М, 1999. XXVI. - 262 с.
26. Толстоухов А. В. Екобезпечний розвиток : пошуки стратегем / А. В. Толстоухов, М. І. Хилько. – К.: Знання України, 2001. – 333 с.
27. Царенко О. М. Основи екології та економіка природокористування : [Курс лекцій. Практикум: навч. посіб.] / О. М. Царенко, О. О. Несветов, М. О. Кадацький. – 3-є вид., перероб. і доп. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. – 592 с.
28. Чешков М. Взгляд на глобализацию через призму глобалистики / М. Чешков // МЭ и МО. - 2001. - №2.
29. Шапар А. Г. Стратегія і тактика сталого розвитку / А. Г. Шапар, М. А. Ємець, П. І. Капач, О. К. Тяпкін, В. Б. Хазан. Східний видавничий дім. – Дніпропетровськ, 2004. – 752 с.

Газуда Михайло Васильович, к.е.н., доцент, кафедра економіки менеджменту та маркетингу ДВНЗ "Ужгородський національний університет", e-mail: mishagazuda@gmail.com